

EŞCİNSELLİĞİN HASTALIK KATEGORİSİNDEN ÇIKARILMASI

Eşcinselliğin hastalık kategorisinden çıkarılması, ruh sağlığı alanındaki en tartışmalı kararlardan biri olarak tarihe geçmiştir.

Peki, Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından bir zamanlar hastalık olarak kabul edilen bu durum, nasıl oldu da normal bir “cinsel yönelim” olarak tanımlandı? Bu yazıda, eşcinselliğin hastalık sınıflandırmasından çıkarılma sürecini ve bu kararın arka planındaki gelişmeleri ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

Eşcinsel Hareketin İlk Yılları ve Alfred Kinsey'in Etkisi

Eşcinsel hareket 1950'lerde Amerika'da şekillenmeye başladı. Bu bağlamda Amerika'da kurulan Mattachine Society isimli kuruluş, modern anlamda LGBT hareketinin öncülerinden biri oldu.

O dönemlerde eşcinsel ilişki, toplum ve yasalar nezdinde ahlaka aykırı bir davranış ve suç olarak görülüyordu. Psikiyatride ise eşcinsel olmak bir hastalık olarak değerlendiriliyordu. Eşcinsel aktivistler, psikiyatri alanındaki bu değerlendirmeyi toplumsal kabulün önündeki en büyük engel olarak görüyordu.

Ancak psikiyatri gibi bir alana girebilmek için kendi iddialarını destekleyecek çalışmalara ihtiyaç duyuyorlardı. O dönem sırtlarını dayadıkları bir isim vardı: Alfred Kinsey.

Esasen zoolog olan Kinsey, eşcinsel ve pedofili mahkumların (yani cinsel suçluların) röportajlarına dayanan bir rapor hazırladı. Bu raporda Kinsey, gerçeğe tamamen aykırı olarak, Amerikan toplumunda erkeklerin %37'sinin hayatlarında en az bir kez homoseksüel (eşcinsel) ilişki yaşadığını öne sürdü [1].

Alfred Kinsey

Bu yolla Kinsey, eşcinsel ilişkinin toplumda sanıldığından çok daha yaygın olduğu ve bu nedenle heteroseksüel ilişkiler kadar normal görülmesi gerektiğine dair yanlış bir algı oluşturmak istemişti.

Metodolojik hatalarla dolu olan bu çalışma, psikiyatri çevrelerinden büyük eleştiriler aldı. Buna rağmen Kinsey'in savunduğu sarsıcı fikirler, LGBT aktivistleri tarafından bilimsel kanıt olarak kullanıldı.

Eşcinselliğin Psikiyatri Alanındaki Sınıflandırılma Süreci

Dünyanın önde gelen psikiyatri kuruluşlarından biri olan Amerikan Psikiyatri Birliği (APA), 20. yüzyılın ortalarına kadar eşcinselliği bir ruhsal hastalık olarak sınıflandırmıştı.

Ancak 1950'lerde güçlenen eşcinsel örgütlerin baskısı sonucu Amerikan Psikiyatri Birliği, bu görüşünden resmi olarak vazgeçmek zorunda kaldı.

Peki bu duruma nasıl gelindi? Bu değişimin altında yatan sebepler nelerdi? Tüm bu soruların cevapları için APA'nın yayınladığı Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı'nı (DSM) ve geçirdiği dönüşüm sürecini mercek altına alalım.

DSM-I ve DSM-II'de Eşcinselliğin Sınıflandırılması

DSM kılavuzları, psikiyatristlerin hastalarına tanı koyma sürecinde başvurdukları bir kılavuz kitap olarak tasarlanmıştı. 1952'den bugüne kadar toplamda beş ana baskı yapılan kılavuzlar, her yeni baskıda çeşitli düzenlemeler ve revizyonlar geçirdi.

İlk baskı olan DSM-I (1952) kılavuzunda **homoseksüellik** ifadesi, "Cinsel Sapma" (Sexual Deviation) başlığı altında yer alıyordu. Burada homoseksüellik, "sosyopatik kişilik bozukluğu" olarak adlandırıldı ve transvestizm, pedofili, fetişizm, cinsel sadizm (tecavüz, cinsel saldırı) ile birlikte patolojik bir davranış türü olarak nitelendirildi.

Bu tanıyı kabul etmeyen aktivistler, APA'yı hedef alarak ikinci kılavuz çalışmalarının yapıldığı toplantıları basmaya başladılar. Baskılara direnen APA, DSM-II (1968) kılavuzunda da eşcinselliği fetişizm, pedofili, transvestitizm, teşhircilik ve röntgencilik gibi diğer cinsel sapmalarla birlikte yeniden "cinsel sapma" olarak sınıflandırıldı.

LGBT örgütleri ve eşcinsel aktivistler, birçok farklı koldan baskı kurmalarına rağmen istediklerini elde edemiyor, kendi aralarında da bir birlik oluşturamıyorlardı. Ancak ikinci kılavuzun yayımlanmasından kısa bir süre sonra, dönüm noktası niteliğinde bir olay yaşandı.

Stonewall Ayaklanmaları

Stonewall, Amerika Birleşik Devletleri'nin New York şehrinde bulunan bir barın ismi. Çoğunlukla eşcinsellerin bulunduğu bu mekana polis sık sık baskın yapıyordu. 1969 yılında yine bir polis baskınında lezbiyen bir kadın tutuklandı. Fakat diğer eşcinseller bu tutuklamaya itiraz etti ve polise saldırmaya başladı. Olaylar kısa sürede bir ayaklanmaya dönüştü ve diğer şehirlere yayıldı.

Eşcinsel aktivistler artık kendilerini bir akıl hastalığı olarak görmeyi bırakıp bir azınlık olduklarını düşünmeye başlamıştı [2]. Stonewall Ayaklanması, LGBT topluluğunun uzun zamandır aradığı ortak acı ve hafızayı oluşturmuştu.

Ertesi yıl, bu olayın anısına bir yürüyüş düzenlendi. Bu yürüyüş, tarihe ilk "gay pride" yani "Onur Yürüyüşü" olarak geçti.

Günümüzde, her yıl Haziran ayında düzenlenen Onur Yürüyüşleri, eşcinsel topluluğu ve LGBT hareketi için küresel bir sembol haline geldi.

Eşcinsellerin Psikiyatri Toplantılarını Sabote Etmesi

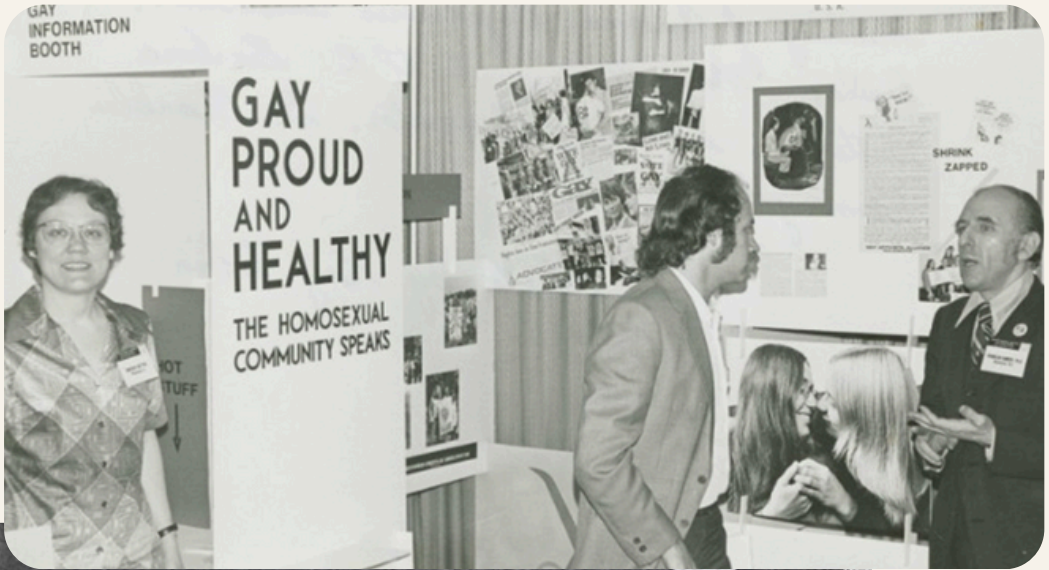
Eşcinseller, hastalık “etiketinden” bir an önce kurtulmak istiyordu. Onlara göre eşcinselliğin psikiyatrik tanı kılavuzunda yer alması, bir “damgalama aracı” ve toplumsal kabulün önündeki en büyük engeldi [3].

Bu motivasyonla hareket eden aktivistler, APA’ya deyim yerindeyse nefes aldırmadı. 1970’te San Francisco’daki 123. APA Yıllık Toplantısını hedef alan aktivistler, burada düzenlenen bir bilimsel oturumu bastı. Konuşmaları sabote eden eylemciler, “Biz sizi dinledik. Şimdi de siz bizi dinleyeceksiniz!” diyerek, taleplerini içeren listeyi okumaya başladı [4].

Ertesi yıl Washington’da düzenlenen yıllık toplantıda da benzer olaylar yaşandı. Eşcinsel aktivistlerin başındaki isim Frank Kameny, beraberindeki grupla birlikte bir toplantıyı basarak konuşmacıların mikrofonunu ele geçirdi. Kameny, "Psikiyatri düşmanın vücut bulmuş halidir! Psikiyatri bize karşı amansız bir imha savaşı yürütmektedir. Bunu kendinize karşı bir savaş ilanı olarak kabul edebilirsiniz!" diye gürledi [5].

Uzun yıllar APA'da görev almış olan Dr. Melvin Sabshin, yaşanan olayların birebir tanığıydı. Dr. Sabshin, eşcinsel aktivistlerin baskınlarını “bir gerilla tiyatrosu” olarak nitelendirdi. Sabshin, “Eylemler o kadar yıkıcıydı ki APA, gelecek yılki toplantılar için bir güvenlik danışmanı tuttu” dedi [6].

Tehdit ve baskıların durmayacağını anlayan APA, aktivistleri bazı toplantılara davet etmek zorunda kaldı. Olaylardan sonraki iki yılda, APA toplantılarında eşî benzeri görülmemiş paneller düzenlendi.

Eşcinsel Psikiyatristlerin Sürece Etkisi

Bu paneller sırasında aktivistler, APA'da görev alan gizli eşcinsel psikiyatristlerin oluşturduğu bir grupla tanıştı. Daha sonra kendilerini Gey ve Lezbiyen Psikiyatristler Derneği (Association of Gay and Lesbian Psychiatrists - AGLP) olarak adlandırılacak olan bu grup 1960'tan beri APA içerisinde faaliyet gösteriyordu. Mesleklerini kaybetmemek adına kimliklerini gizli tutan bu grup, LGBT topluluğuna açıktan destek vermeyi ilk başlarda kabul etmedi.

Dönemin APA Başkanı Dr. Alfred Freedman ise, eşcinselliğin tanı kılavuzundan çıkarılıp çıkarılmaması konusunu değerlendirmek üzere Dr. Robert L. Spitzer'i görevlendirdi.

Dr. Spritzer, LGBT aktivistlerini 1972'de Dallas'ta düzenlenen APA yıllık toplantısına davet etti. Bu toplantıda, "Psikiyatri: Eşcinsellerin Dostu mu Düşmanı mı: Bir Diyalog" isimli bir panel düzenlendi.

Meşhur aktivistler Barbara Gittings ve Frank Kameny önderliğinde toplanan grup, eşcinsel bir psikiyatristin konuşma yapmasının daha çarpıcı olacağını düşündü. Ancak kimse kimliğini açığa çıkarmak istemiyordu.

İçlerinden yalnızca biri, Dr. John Fryer, yüzünde bir maske ve sesini değiştiren bir mikrofon kullanmak şartıyla konuşma yapmayı kabul etti. Böylelikle Dr. Fryer, “Dr. Anonim” (Dr. Anonymous) takma adıyla eşcinsel hareketin sözcüsü oldu.

“Ben bir eşcinselim. Ben bir psikiyatristim.” sözleriyle başladığı konuşmasında vurgu yaptığı yerler Alfred Kinsey’in iddialarıyla benzer nitelikteydi. Kendisi, eşcinsellerin tahmin edilenden çok daha kalabalık olduğunu ve özellikle APA’da kendisi gibi gizli eşcinsel doktorlar bulunduğunu ifade ediyordu [7]. Eşcinsel bir psikiyatristin konuşma yapması, APA üyelerinde büyük bir şok etkisi yarattı. Bu konuşma, eşcinselliğin hastalık kategorisinden çıkarılması sürecinde bir başka dönüm noktası oldu.

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Eşcinsellik Hakkındaki Nihai Kararı

Dr. Robert Spitzer, başlangıçta eşcinselliğin tanı kılavuzundan çıkarılmaması gerektiğine inanıyordu. Ancak APA'da görev alan gizli eşcinseller, LGBT aktivistleri, John Fryer'ın konuşması ve Alfred Kinsey gibi adamların sözde bilimsel raporları Spitzer'ın görüşünü değiştirmeyi başardı.

Spitzer, bir durumun (bu vakada eşcinselliğin) psikiyatrik bozukluk olarak kabul edilebilmesi için kişide öznel bir sıkıntı, bozulma veya işlev bozukluğuna neden olması gerektiğini savunmaya başladı.

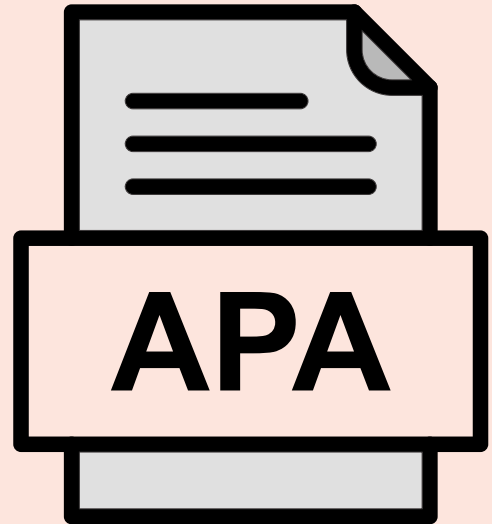
Görüştüğü eşcinsel aktivistlerin bu kriterleri karşılamadığı sonucuna varan Spitzer, eşcinselliğin tanı kılavuzundan çıkarılmasını ve bu durumdan memnun olmayanlar için yeni kriterler oluşturulmasını önerdi. Böylelikle APA, eşcinselliği bir hastalık olarak değil, bu durumdan rahatsızlık duyanlara özgü bir problem olarak değerlendirilecekti.

APA'nın 1973 Kongre Kararı ve Oylama Süreci

Spitzer'in önerisinin ardından Aralık 1973'te, eşcinselliğin tanı kılavuzundan çıkarılıp çıkarılmaması konusunda APA mütevelli heyeti tarafından bir oylama yapıldı. Heyet, çıkarılması yönünde oy kullandı. Bu karara itiraz eden psikiyatristler, APA'ya tüm üyelerin katılımıyla gerçekleştirilecek bir referandum düzenlenmesi için dilekçe verdi. Şubat 1974'te yapılan referandumda, APA üyelerinin çoğunluğu (%58), eşcinselliğin DSM-II'den çıkarılmasına ilişkin mütevelli kararını onayladı [8]. Alınan karar DSM-II kılavuzunun yedinci baskısında uygulandı.

Söz konusu karar medyada geniş yankı uyandırırken, psikiyatri çevrelerinde ise derin bir bölünmeye yol açtı. APA'nın objektifliği ve kararın dayandığı bilimsel temeller ciddi şekilde sorgulandı.

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin Kararına İlişkin Açıklamalar

Kılavuzdaki değişiklikler hakkında bir pozisyon bildirisi yayınlayan APA, eşcinselliği bir psikiyatrik bozukluk olarak sınıflandırmayı reddettiğini ve bunun yerine "cinsel yönelim bozukluğu" olarak adlandırılan farklı bir kategori oluşturulduğunu ilan etti [9].

Ayrıca APA, Amerika'daki eşcinseller için yerelde, eyalette ve federal düzeyde haklar talep eden medeni haklar mevzuatının yürürlüğe girmesini ve eşcinsel eylemleri yasaklayan tüm yasaların kaldırılmasını desteklediğini de açıkladı [10].

LGBT topluluğu ise yaşananları "eşcinsellerin en büyük zaferi" olarak tanımlıyordu [11].

Eşcinsel aktivist Barbara Gittings, yıllar sonra bu olay hakkında konuşurken yapılan değişikliğin bilimsel gerekçelere dayanmadığını itiraf etti. Gittings, "Bu hiçbir zaman tıbbi bir karar olmadı. Bu yüzden bu kadar hızlı alındığını düşünüyorum. Ne de olsa feministlerin ve eşcinsellerin APA'daki bir davranış terapisi toplantısını işgal ettiği ilk zaman ile APA Mütevelli Heyeti'nin 1973'te eşcinselliğin ruhsal bozukluklar listesinden çıkarılmasını onaylaması arasında sadece üç yıl vardı. Bu politik bir hamleydi." dedi [12].

Dr. Robert Spitzer

1973 kararının ardındaki önemli isimlerden Dr. Spitzer ise verdiği bir röportajda, "Eşcinsellik psikiyatrik bir bozukluk mudur?" sorusunu şöyle yanıtladı: "Eşcinselliği bir psikiyatrik bozukluk olarak görmemekle birlikte, bu durumun normal ya da heteroseksüellik kadar değerli olduğunu da söyleyemeyiz. [13]"

Aynı röportajda Dr. Spitzer, eşcinselliğin hastalık olmaktan çıkarılmasının örgütlü bir yapı tarafından APA'ya zorla dayatıldığına dair itiraf niteliğinde sözler de sarf etti. Dr. Spitzer, "Röntgencilik ve fetişizm sorunlarına kafa yormadım. Belki de bunun nedeni röntgencilerin ve fetişistlerin henüz kendilerini örgütlememiş ve bizi buna zorlamamış olmalarıdır." açıklamasında bulundu.

Olayların merkezindeki isimlerin açıklamaları, eşcinselliğin hastalık olmaktan çıkarılmasının bilimsel olmayan nedenlere dayandığını açıkça gösteriyordu. Bu karar LGBT hareketinden gelen ideolojik baskılar neticesinde alınmıştı.

Eşcinselliğin Hastalık Olmaktan Çıkarılmasının Etkileri

DSM-III (1980) kılavuzunda eşcinsel olmaktan rahatsızlık duyan ve bu durumdan kurtulmak isteyenler için "Egodistonik Eşcinsellik" (Ego-dystonic Homosexuality) isimli yeni bir tanı oluşturuldu.

DSM-III-R (1987) kılavuzunda bu tanı da kaldırıldı. Böylelikle, eşcinselliği bir hastalık veya bozukluk olarak tanımlayan tüm atıflar ortadan kaldırılmış oldu.

DSM-III revizyonunda, eşcinsel olmaktan rahatsızlık duyanlar için "Cinsel Kimlik Bozukluğu" (Gender Identity Disorder) ve "Cinsel Yönelim Bozukluğu" (Sexual Orientation Disturbance) kategorileri oluşturuldu.

DSM-IV (1994) ve DSM-IV-TR (2000) kılavuzlarında ise cinsel yönelim bozukluğu tanımı kaldırıldı. Eşcinsel olmaktan rahatsızlık duyanlar için cinsel kimlik bozukluğu tanımı yer almaya devam etti.

Eski Eşcinsellerin İtirazları

Dr. Spitzer, LGBT örgütlerinin talepleri doğrultusunda hareket etmişti. Ancak kendilerini "eski eşcinsel" (ex-gay) olarak adlandırılan ve eşcinsellikten kurtulmak için terapi gören insanlar da vardı. Bu insanlar, terapinin istenmeyen eşcinsel çekimi azalttığını ve artık karşı cinsi daha çekici bulmaya başladıklarını söylüyorlardı. 1999'daki APA Yıllık Toplantısında, eski eşcinsellerle tanışan Dr. Spitzer, durumu araştırmak üzere yeni bir çalışma yapmaya karar verdi [14].

Kendisi, 2003 yılında yayınladığı çalışması ile eşcinsellikten heteroseksüelliğe dönüşün mümkün olabileceğini ispatladı [15]. Ancak bu çalışma, kısa sürede büyük bir tepkiyle karşılaştı. Eşcinsel örgütler, Spitzer'ı ihanetle suçladı. Sayısız hakaret ve tehdit telefonlarının yanı sıra kendisi ve çalışmaları hakkında ciddi bir karalama kampanyası başlatıldı.

Yaşanan korkunç gelişmelerin ardından Dr. Spitzer, çalışmayı "hatalı" olarak nitelendirerek aktivistlerden özür dileme kararı aldı. Yazar Christopher Doyle, Dr. Spitzer'ın özrünü değerlendirirken ileri yaşına rağmen eşcinsel aktivistler tarafından hakaret ve baskılara maruz kalmasının onu çok yıprattığını ve bu nedenle artık uğraşmak istemediği için özür dilediğini belirtti [14].

DSM-5 ve Güncel Durum

DSM-5 (2013) kılavuzunda, eşcinsellik ve cinsel yönelim temelinde herhangi bir tanı kriteri yer almadığı gibi cinsel kimlik bozukluğu terimi de kaldırıldı.

LGBT hareketinin baskıları neticesinde eşcinsellik günümüzde bir hastalık olarak değerlendirilmiyor. APA'nın 1973 kararı, bilimsel tartışmaların ötesinde siyasi ve toplumsal dinamiklerle şekillendirilmiş bir karar olarak karşımıza çıkıyor. Bu da bilimsel kararların ideolojik baskılara ve dış etkenlere ne derece açık olabileceğini gözler önüne seriyor. Yaşanan süreç, LGBT hareketinin tıbbi ve toplumsal normların değişmesinde ne kadar etkili olduğunu kanıtlıyor.

Kaynaklar

- [1] Kinsey, Alfred C., et al. Sexual Behavior in the Human Male. Indiana University Press, 1975. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/j.ctt173znmh5>.
- [2] White, Edmund. City Boy: My Life in New York During the 1960s and '70s. Bloomsbury, 2009.
- [3] Drescher, Jack. "Queer diagnoses: parallels and contrasts in the history of homosexuality, gender variance, and the diagnostic and statistical manual." Archives of sexual behavior vol. 39,2 (2010): 427-60. doi:10.1007/s10508-009-9531-5
- [4] Bayer, Ronald. Homosexuality and American Psychiatry: The Politics of Diagnosis. Princeton University Press, 1987.
- [5] Clendinen, Dudley, and Adam Nagourney. Out for Good: The Struggle to Build a Gay Rights Movement in America. Simon & Schuster, 1999.
- [6] "Dr. Henry Anonymous [John Fryer] Speech to the American Psychiatric Association Original Draft, 1972." Historical Society of Pennsylvania, 2 May 1972. Digital Library, <https://digitallibrary.hsp.org/index.php/Detail/object/s/7766>. Erişim Tarihi: 26.08.2024.

[7] Bieber, Irving. "On Arriving at the American Psychiatric Association Decision on Homosexuality." Scientific Controversies: Case Studies in the Resolution and Closure of Disputes in Science and Technology, edited by H. Tristram Engelhardt and Arthur L. Caplan, Cambridge University Press, 1987, pp. 417–436.

[8] Homosexuality and Sexual Orientation Disturbance: Proposed Change in DSM-II, 6th Printing, page 44. American Psychiatric Association, Dec. 1973, https://pages.uoregon.edu/eherman/teaching/texts/DSM-II_Homosexuality_Revision.pdf Erişim Tarihi: 26.08.2024.

[9] Position Statement on Homosexuality and Civil Rights. American Psychiatric Association, Dec. 1973, <https://legacy.psychiatry.org/APAKiosk/media/Files/APA-Documents/PS-Homosexuality-Civil-Rights-1973.pdf>. Erişim Tarihi: 26.08.2024.

[10] Lyons, Richard D. "Psychiatrists, in a Shift, Declare Homosexuality No Mental Illness." The New York Times, 16 Aralık 1973, www.nytimes.com/1973/12/16/archives/psychiatrists-in-a-shift-declare-homosexuality-no-mental-illness.html. Erişim Tarihi: 26.08.2024.

[11] Marcus, Eric. Making Gay History: The Half-Century Fight for Lesbian and Gay Equal Rights. HarperCollins, 2002.

[12] "The A.P.A. Ruling on Homosexuality." The New York Times, 23 Dec. 1973, www.nytimes.com/1973/12/23/archives/the-issue-is-subtle-the-debate-still-on-the-apa-ruling-on.html. Erişim Tarihi: 26.08.2024.

[13] Spitzer, Robert L. "Can some gay men and lesbians change their sexual orientation? 200 participants reporting a change from homosexual to heterosexual orientation." Archives of sexual behavior vol. 32,5 (2003): 403-17; discussion 419-72. doi:10.1023/a:1025647527010

[14] Doyle, Christopher. Psikoterapi Savaşı. Ayık Kitap, 2022.